

§ 1-2. ВСТУП ДО СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

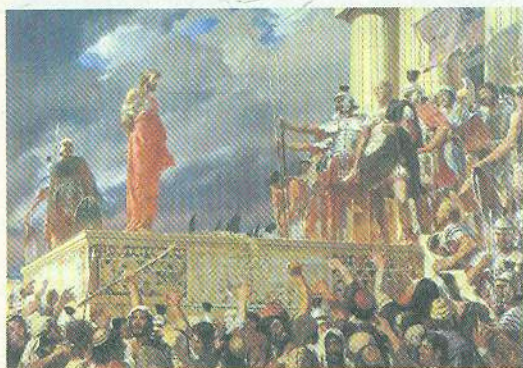
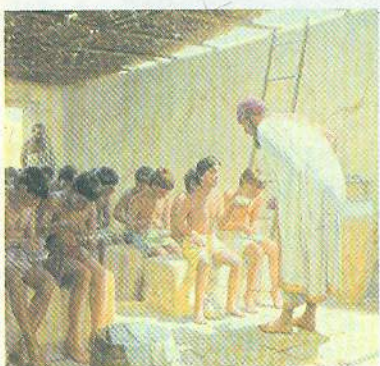

1. Що дізналися минулого навчального року про періоди історії стародавнього світу?

Торік ви опанували *історію стародавнього світу* – галузь історії людства, або *всесвітньої історії*, яка дає відповіді на питання, як формувалося людське суспільство: як жили люди за найдавніших часів, якими були їхні заняття, як виникали перші держави та як розвивалися найдавніші цивілізації. Ви вже знаєте, що історія стародавнього світу охоплює проміжок часу від початку розвитку людства до 476 р. – року падіння Західної Римської імперії. В історії стародавнього світу виокремлюють чотири епохи: первісну добу, історію Давнього Сходу, історію Давньої Греції та історію Давнього Риму.

• Роздивіться ілюстрації. Поміркуйте, яким періодам історії стародавнього світу вони присвячені. • За якими ознаками ви визначали періоди? • Що найцікавішого запам'ятали з кожного періоду? • Пригадайте найвизначніші події, історичних діячів, найславніші пам'ятки культури кожного періоду. • Чи всі періоди однаково багаті на свідчення? Чому?

З яким періодом стародавньої історії пов'язують зародження європейської демократії? Назвіть факти, які свідчать про це.

2. Що відомо про найдавніших мешканців України?

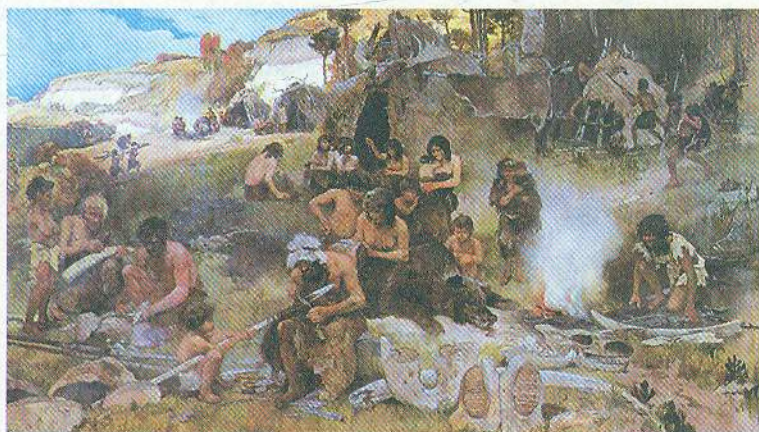
Уже на перших уроках історії торік ви переконалися, що історія нашої Батьківщини віддавна стала частиною всесвітньої історії, зокрема європейської. Археологічні матеріали свідчать про неупинне зростання населення території сучасної України за найдавніших часів. Наша земля – одна з найбагатших на пам'ятки кам'яного віку країн Європи. Саме землями України відбувалося заселення східної частини Європейського континенту.

Що знаєте про початок історії людства? Поміркуйте, яке символічне значення мають слова з Біблії: «І створив Господь людину з пороку земного. І дихання життя вдихнув у неї – і стала людина живою душею».

Роздивіться відому вам картину, що відтворює життя людей на наших землях 20 тисяч років тому. • Розкажіть про мешканців цієї пізньопалеолітичної стоянки. Опишіть, зокрема, якими були їхні буденні клопоти, як вони влаштовували полювання, що вживали в їжу, які матеріали використовували для спорудження житла.

Кирилівська стоянка. Художник Іван Їжакевич.

• Пригадайте, що визначало життя людей за тих далеких часів. • У зв'язку з якими винаходами людей їхнє життя стало істотно змінюватися?

3. Що змінилося в житті людей з поширенням землеробства та скотарства?

Ви пам'ятаєте, що впродовж тривалого часу люди вдосконалювали знаряддя та прийоми мисливства, рибальства й збиральництва, аж поки за неоліту перейшли до землеробства й скотарства. Про ті часи кажуть, що людина тоді ніби народилася вдруге, бо сповнилася нової суті, ставши невтомним трударем коло землі. Праця на землі відкрила перед людством нові обрії. Помітно послабилася залежність від природи: аби вижити, людина не просто брала від природи, вона почала змінювати її. Життя стало стабільнішим і передбачуванішим. З'явилися осередки осілости: люди обробляли землю і з цього жили.

За енеоліту на наших теренах у степовій смузі на противагу землеробському світу Полісся та Лісостепу формувався світ скотарів.

Що ви пам'ятаєте про так званих трипільців – мешканців Лісостепу України, які розселилися від Дністра до Дніпра і жили там за енеоліту від 4 тисячоліття до середини 3 тисячоліття до н. е.?

Роздивіться пам'ятки носіїв трипільської культури. Як називаються ці речі, яке їхнє призначення? На основі зображених пам'яток зробіть висновок про заняття трипільців.

Речові пам'ятки трипільської археологічної культури.

4. Як і коли на теренах України з'явилися перші кочовики?

Винайшовши мідь, а потім бронзу, давні хлібороби та скотарі належно оцінили переваги металевих знарядь. Тож не дивно, що досить швидко люди навчилися отримувати більш досконалий і міцний метал – залізо. На землях України це сталося на початку 1 тис. до н. е. Поява залізних знарядь праці та зброї спричинила бурхливий розвиток господарства та військової справи. Землеробські племена стали обробляти більше землі, а отже, – збирати кращі врожаї. Скотарі Степу за тієї доби зажили *кочовим життям*, постійно переходячи разом із худобою на нові землі. Вони навчилися їздити верхи, що давало змогу долати великі відстані. У безкраїх степах часто спалахували сварки за пасовиська та отари. І тоді перемагав сильніший – той, хто мав досконалішу залізну зброю і в кого тієї зброї було більше.

Ви пам'ятаєте, що історію войовничих кочовиків на наших землях започаткували *кімерійці* – іранськомовний народ, який примандрував з Нижнього Поволжя в Причорноморські степи в 9 ст. до н. е. й панував тут упродовж двох століть. Це перший народ на наших землях, назва якого нам відома. У 7 ст. до н. е. кімерійців підкорили значно могутніші *скіфи*, які примандрували зі степових районів Передкавказзя. Як і кімерійці, вони були кочовиками, основу господарства яких становило конярство. У 3 ст. до н. е. скіфів у Причорноморських степах заступили *сармати*. Ці споріднені зі скіфами іранськомовні кочовики походили з Приуральсько-Поволзьких степів. Володарювання сарматів у Причорноморських степах тривало майже 600 років. Поклали йому край германські племена *готів* з півночі, а пізніше навала нових кочовиків зі Сходу – тюркомовних *унів*.

Що пам'ятаєте про скіфів? Роздивіться скіфські пам'ятки. Як ці пам'ятки свідчать про спосіб життя, заняття та духовний світ скіфів?

1

2

3

4

1. Меч та золоті піхви до нього з кургану Товста Могила на Дніпропетровщині. 4 ст. до н. е.
2. Гребінь з кургану Солоха на Дніпропетровщині.
3. Лучники з кургану Куль-Оба поблизу Керчі в Криму.
4. Золотий олень з кургану Куль-Оба.

5. Коли на українських теренах з'явилися осередки грецької цивілізації?

Нові поселенці потрапляли на територію України не лише степом, а й морем. Від 7 ст. до н. е. й упродовж наступних майже тисячі років на північному узбережжі Чорного моря та Криму мешкали переселенці з Давньої Греції – живучи за грецькими законами й плекаючи грецьку культуру. Усі міста-колонії були ніби двійниками міст материкової Греції: у них майже цілком відтворено особливості державного, господарського та культурного життя Давньої Греції.

Першою грецькою колонією на півдні України вважають поселення на острові (за тих часів – півострові) Березань неподалік сучасного міста Очакова Миколаївської області. Протягом 6–5 ст. до н. е. грецькі переселенці опанували все північне узбережжя Чорного моря. Так, біля гирла р. Тірас (Дністер) виникла **Тіра** (на місці сучасного Білгорода-Дністровського), на правому березі Бузького лиману – **Ольвія** (біля сучасного с. Парутине Миколаївської області). На південному березі Криму – **Херсонес** (територія сучасного Севастополя). На берегах Керченської протоки був заснований **Пантикапей** (сучасна Керч – місто не переривало існування від 6 ст. до н. е. і до нашого часу!).

